

SÄHKÖINEN OHEISLUKEMISTO LAPISSA

HANKERAPORTTI 1.9.-21.12.2016

1. Hankkeen taustaa

Keskeinen osa tulevaisuuden kirjastopalveluita on kirjaston ja koulun välinen yhteistyö, missä kirjaston toiminnot ja palvelut tukevat tulevaisuuden oppimistavoitteita. Monilla kouluilla on otettu käyttöön tablettilaitteet, joilla tekemiseen toivotaan lisää sisältöjä. Samaan aikaan oheislukemiston käyttö kouluissa kasvaa, ja erityisesti pitkien etäisyyksien Lapissa siitä aiheutuvat kuljetus- ja muut kustannukset nousevat. Sähköinen lukeminen ja e-kirjat osana oheislukemistotoimintaa voivat omalta osaltaan vastata kirjastojen tulevaisuuden haasteisiin ja niukkeneviin resursseihin. Lapissa oheislukemistotoimintaa koordinoi Rovaniemen kaupunginkirjasto-Lapin maakuntakirjasto.

Sähköinen oheislukemisto Lapissa liittyi kirjastoalan hankkeisiin Sähköiset sisällöt yleisiin kirjastoihin (2011-2014), Lukuintoa Lapissa (2014-2015) ja Mediataitoja maakuntaan (2015-2016) sekä alakouluissa toteutettuun valtakunnalliseen hankkeeseen Suomen uusi lukutaito (2014-2016).

<http://sahkoisetsisallot.kirjastot.fi/>

<http://www.lukukeskus.fi/suomen-uusi-lukutaito-hanke-tutkii-lasten-sahkoista-lukemista/>

2. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena oli selvittää, minkälaisia kokemuksia e-kirjoista oheislukemistopalveluna syntyy sekä kartoittaa sisällöltään sähköisen oheislukemiston hallinnan haasteita ja kustannuksia. Hanke liittyi perusopetuksen opetussuunnitelmauudistukseen sekä koulujen valmistautumiseen sähköisiin ylioppilaskirjoituksiin. Hankkeen tavoitteita olivat:

- lisätä sähköisen lukemisen valmiuksia sekä medialukutaitoja
- kehittää kirjaston ja koulun välistä yhteistyötä
- kehittää maakunnallista oheislukemistotoimintaa ja tukea aineiston saavutettavuutta
- mahdollistaa oheislukemiston valikoiman vaihtuminen lukukausittain
- toteuttaa sähköisen oheislukemiston pilottihanke, jonka tulokset ovat valtakunnallisesti hyödynnettävissä

3. Hankkeen toteutus

Hankkeessa selvitettiin sähköisen oheislukemiston käyttöönottoa. Testaus suunniteltiin yhdessä yhteistyökoulujen, palvelun tuottajan (Ellibs Oy Ltd) sekä oheislukemistotoimintaa koordinoivan Rovaniemen kaupunginkirjaston-Lapin maakuntakirjaston kanssa. Hankkeessa selvitettiin sähköisen oheislukemiston lisenssimalleja ja kustannuksia edelleen yhteistyössä palvelun tuottajan (Ellibs Oy Ltd), yleisten kirjastojen konsortion sekä kirjankustantajien (Otava) kanssa. Jatkossa hankkeen tulokset ovat hyödynnettävissä myös alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Hankkeen kohderyhmiä olivat maakunnan yläkoulujen ja lukioiden oppilaat ja äidinkielenopettajat. Yhteistyöhön kutsuttiin kouluja sekä Rovaniemeltä että maakunnasta, ja toimenpiteet suunnattiin kyseisille kouluille, oppilaille ja opettajille. Kaikkiaan sähköisen oheislukemiston testaukseen osallistui 113 oppilasta ja opettajaa eri puolilta Lappia. Hankeajan puitteissa ehdittiin tuottaa yksi sosiaalista lukemista tukeva työpaja 17.11.2016 Yläkemiöjen kyläkoululle (Rovaniemi) sekä

virtuaalinen kirjailijavieras 8.12.16 Lyseonpuiston lukiolle (Rovaniemi). Aktiivisen hanketoiminnan jo päätyttyä tuotetaan virtuaalinen kirjailijavieras Ivalon lukiolle tammikuussa 2017, ja kevään 2017 aikana mahdollisesti myös Simon tai Ylitornion yhteiskoulun lukiolle. Lisäksi hankkeesta tuettiin sähköistä lukemista tuottamalla markkinointimateriaaleja kuten e-kirjanmerkit.

Sähköisestä lukemisesta toteutettiin kysely oppilaille, ja opettajilta pyydettiin avointa kirjallista ja/tai suullista palautetta. Hankkeen tulokset ja palautekyselyn koonti esitellään hankeraportin kohdassa 7. sekä toisaalla diasarjassa, joka on tehty hankkeen esittelyä varten.

Hankkeessa tuotettua muuta toimintaa olivat mm. monikanavaiset sarjakuva/mediavinkkaukset, virtuaaliset vinkkaukset sekä e-aineistovinkkaukset. Mainitut toimenpiteet kohdennettiin pääasiassa muille kuin hankkeessa mukana oleville kouluille, ja pyrittiin kohdentamaan osaksi kirjastojen teemaviikkojen ohjelmaa.

Hankkeen toimenpiteet:

- yhteistyön rakentaminen eri toimijoiden välille; palvelun tuottaja Ellibs Oy Ltd, Yleisten kirjastojen konsortio, Kustannusosakeyhtiö Otava, maakunnan koulut ja Rovaniemen kaupunginkirjasto-Lapin maakuntakirjasto
- teknisen käyttöönoton, lisenssimallien ja kustannusten selvittäminen
- aineiston hankinta maakunnalliseen sähköisen oheislukemiston kokoelmaan
- tiedotus ja markkinointi mukaan lähteville kouluille/opettajille ja medialle
- sähköisen oheislukemiston testaus sekä käyttökokemusten ja palautteen kerääminen
- sähköisen lukemisen tukeminen siihen liittyvällä työpajatoiminnalla
- saatujen kokemusten jakaminen ja mahdollisten jatkotoimenpiteiden suunnittelu

Sähköistä oheislukemistoa testanneet koulut:

- Ivalon lukio, Inari: 35 osallistujaa
- Hillatien koulu 9lk, Kemijärvi: 13 osallistujaa (vapaehtoinen lukeminen, lukudiplomi)
- Lyseonpuiston lukio, Rovaniemi: 22 osallistujaa
- Simon lukio, Simo: 22 osallistujaa
- Ylitornion yhteiskoulun lukio, Ylitornio: 14 osallistujaa
- Yläkemijoen koulu 9lk, Rovaniemi: 7 osallistujaa

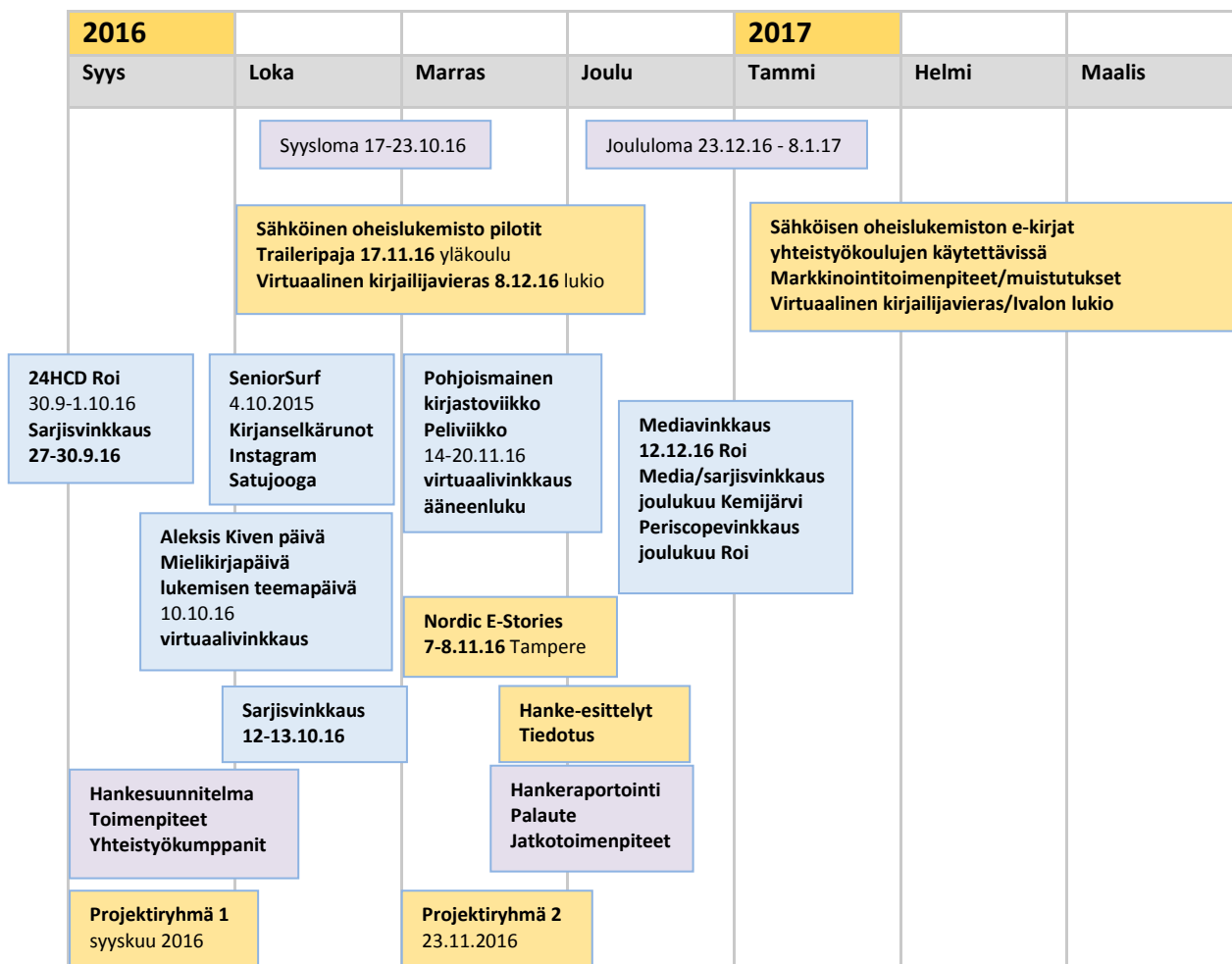
Sähköisen oheislukemiston e-kirjat / Kustannusosakeyhtiö Otava:

- Nura Farah: Aavikon tyttäret
- Johanna Holmström: Itämaa
- Magde Hovden: Saamelandia
- Siri Kolu: Kesän jälkeen kaikki on toisin
- Veijo Meri: Manillaköysi
- Miika Nousiainen: Vadelmavenepakolainen
- Markus Nummi: Karkkipäivä
- Romain Puértolas: Fakiiri joka juuttui Ikea-kaappiin
- Terhi Rannela: Yhden promillen juttuja (novellikokoelma)
- Nadja Sumanen: Rambo

4. Hankkeen aikataulu

Hanke alkoi syyskuussa 2016 ja päättyi joulukuussa 2016. Syksyn ja talven aikana tehtiin taustatyöt sekä suunniteltiin koulu yhteistyö ja hoidettiin tarvittava tiedotus. Pilotit käynnistyivät yhteistyökoulujen kanssa lokakuussa, ja palaute kerättiin marraskuun loppuun mennessä. Pilottien yhteydessä järjestettiin sosiaalista lukemista tukevaa toimintaa, ja samalla markkinoitiin toiminnallisesti kirjaston sähköisiä sisältöjä. Marras-joulukuussa koottiin tulokset ja palaute sekä määriteltiin mahdolliset jatkotoimenpiteet. Sähköiseen oheislukemistoon hankitut e-kirjat ovat pilottikoulujen käytettävissä aina kevätlukukauden 2017 loppuun saakka.

Sähköinen oheislukemisto Lapissa aikataulukkaavio:

5. Hankkeen resurssit

Hankkeeseen palkattiin projektityöntekijä (3 kk ja 3 viikkoa) ja käytettiin vakituisten työntekijöiden asiantuntemusta sekä nimettiin projektiryhmä, jonka tehtävänä oli ideoida ja tukea projektipäällikköä hankkeen tavoitteiden saavuttamisessa. Projektiryhmä kokoontui hankkeen aikana kaksi kertaa (28.9.16 ja 23.11.16) aloittamaan ja päättämään hankkeen, keskustelemaan hankkeen etenemisestä ja hyväksymään hankesuunnitelman ja hankeraportin. Projektiryhmä seurasi myös hankebudjetin toteutumista.

Projektiryhmä:

Taru Härmäläinen, lukion lehtori, Lyseonpuiston lukio

Tuija Jerndahl, projektipäällikkö, Rovaniemen kaupunginkirjasto

Minttu Luomala, kirjastonhoitaja/OSKU, Rovaniemen kaupunginkirjasto

Kati Vuontisjärvi, erikoiskirjastonhoitaja/e-aineistot, Rovaniemen kaupunginkirjasto

Budjetti:	syyskuu	joulukuu
Henkilöstökulut (hanketyöntekijä 3 kk + 3 viikkoa)	11 000€	13 600 €
Matkakustannukset (matkat ja majoitukset)	500 €	530 €
Palvelujen ostot (ostot, muut kulut)	3500€	870 €
Yhteensä: 15 000 €		
Omarahoitusosuus: 1500 €		
- aineiston hankinta 1119,29€		
- kirjastohenkilöstön työpanokset 380,71€		
Budjetti yhteensä: 16 500 €		

6. Hankkeen riskit

Hankeen riskit	Riskin vaikutukset	Riskiin varautuminen	Todennäköisyys
<ul style="list-style-type: none">Kohderyhmien motivoiminen epäonnistuu	<ul style="list-style-type: none">Hankkeen tavoitteita ei hahmoteta kouluissae-kirjat ja sähköinen lukeminen koetaan vieraina	<ul style="list-style-type: none">Aktiivinen yhteistyö kohderyhmien kanssaToimenpiteiden integrointi osaksi sujuvaa yhteistyötä	<ul style="list-style-type: none">Riskin todennäköisyys on kohtalainenKoulujen rekrytointi oli haasteellista ja vei aikaa
<ul style="list-style-type: none">Kohderyhmien puuttuvat välineet (tabletit)	<ul style="list-style-type: none">Lapin kouluista ei löydy tarvittavia välineitäLapin kouluista ei löydy tarvittavaa osaamista	<ul style="list-style-type: none">Yhteistyön rakentaminen koulujen kanssa, joilla välineetKäytetään kirjastojen välineitä ja osaamistaKäytetään oppilaiden omia välineitä	<ul style="list-style-type: none">Riskin todennäköisyys on suuriKäytettiin pääasiassa oppilaiden omia välineitäTekninen tuki koulujen TVT-vastaavilta
<ul style="list-style-type: none">Hankeaika on liian lyhyt eikä tavoitteita ehditä saavuttaa	<ul style="list-style-type: none">Sähköisen lukemisen ja oheislukemiston testaus jää kesken	<ul style="list-style-type: none">Käytetään vakituisen henkilöstön työpanostaValtakunnallinen tuki ja yhteistyöLukeminen/koulu yhteistyö jatkuu hankkeen päätyttyä	<ul style="list-style-type: none">Riskin todennäköisyys on suuriKäytettiin vakituisen henkilöstön työpanostaToiminta jatkuu valtakunnallisena yhteistyönä
<ul style="list-style-type: none">Aikataulu	<ul style="list-style-type: none">Hanke alkaa liian myöhään/loppuu liian aikaisin koulu yhteistyön näkökulmastaToteutuksella liian kiire, kouluilla ei ehditä suunnitella/valmistautua	<ul style="list-style-type: none">Käytetään vakituisen henkilöstön työpanostaValtakunnallinen tuki ja yhteistyöLukeminen/koulu yhteistyö jatkuu hankkeen päätyttyä	<ul style="list-style-type: none">Riskin todennäköisyys on suuriKäytettiin vakituisen henkilöstön työpanostaToiminta jatkuu valtakunnallisena yhteistyönä

7. Hankkeen seuranta, arviointi ja raportointi

Hankkeen etenemistä seurattiin palaverissa ja projektiryhmän kokouksissa. Kokousten välillä projektipäällikkö piti tarvittavia tahoja ajan tasalla sähköpostitse sekä toimittamalla pyydettäessä ajankohtaista tiedotetekstiä. Hankkeessa tuotetut dokumentit on koottu hankekansioon sekä

tallennettu sähköisinä verkkoon. Hankkeen toimenpiteistä on raportoitu Rovaniemen kaupunginkirjaston käytäntöjen mukaisesti.

Hankkeen toimenpiteistä on tiedotettu Rovaniemen kaupunginkirjaston – Lapin maakuntakirjaston tiedotuskanavia hyödyntäen. Projektin luonteesta johtuen tiedotus on ollut lähinnä kirjastoalan sisäistä ja näkyvyyteen on panostettu pääosin sähköisesti ja sosiaalisessa mediassa. Alueellisesti hankkeesta on tiedotettu Lapin kirjastoille ja hanketta esiteltiin Lapin kirjastokokouksessa 29.11.2016. Hanke on kiinnostanut valtakunnallisesti, ja hankkeesta on kerrottu Yleisten kirjastojen konsortion tiedotuskirjeessä, Nordic E-Stories seminaarissa Tampereella 7-8.11.2016 ja Kirjastolehdessä hankkeen jo päättyttyä keväällä 2017. Hankkeen tuloksista on koottu diasarja jatkokäyttöä varten. Yhteistyökumppaneiden näkyvyys on varmistettu hankkeen kaikessa tiedotuksessa.

Arvioinnin toteuttamiseksi sähköistä oheislukemistoa testanneilta oppilailta kerättiin palautetta, jonka myötä koottiin tietoa sähköisestä lukemisesta osana oheislukemistotoimintaa. Opettajat antoivat avointa kirjallista tai suullista palautetta. Tiivistelmä palautteista:

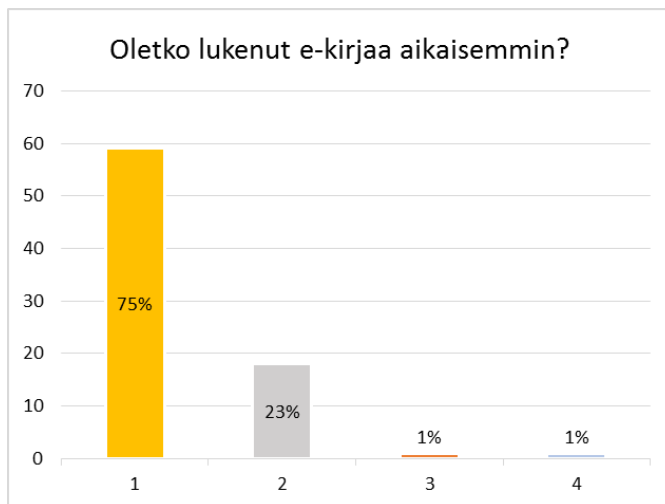
OPPILAAT / e-lukemisen ja sähköisen oheislukemiston palaute:

- Valtaosa oppilaista luki e-kirjaa ensimmäistä kertaa
- Palaute pääsääntöisesti myönteistä/varovaisen myönteistä
- Plussaa e-kirjojen saavutettavuus, helppo lainaus ja palautus varsinkin alueilla, missä matka kirjastoon on pitkä
- Plussaa kirjan kulkeminen mukana omalla kännykällä tai tabletilla, ja lukemisen rytmittäminen tekemällä laitteella välillä jotain mutta
- Plussaa lyhyet tekstit kerrallaan, novellikokoelmat (luetuin kirja novellikokoelma)
- Miinusta silmien väsyminen, päänsärky ja laitteella muutenkin vietettävä aika
- Miinusta ”oikean kirjan tunnun” ja lukemisen totuttujen rutiinien puuttuminen
- Kielteinen palaute liittyi osin kielteiseen suhtautumiseen lukemiseen yleensä

OPETTAJAT / sähköisen oheislukemiston palaute:

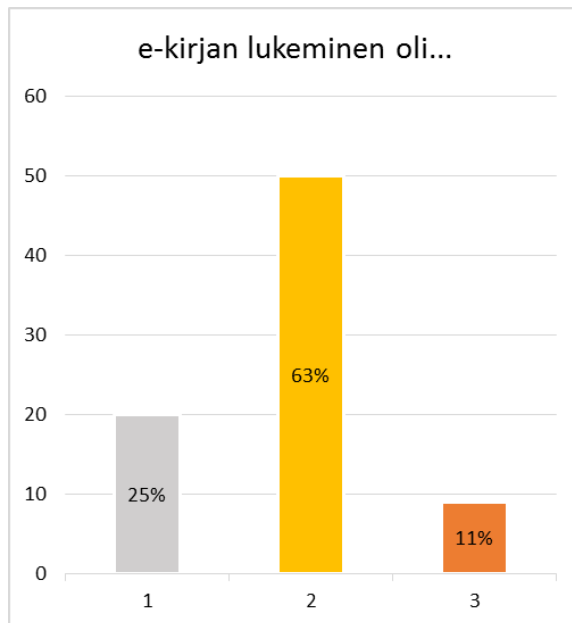
- Opettajat pitivät e-kirjaa toimivana vaihtoehtona perinteisten kirjojen rinnalla
- Helppo saavutettavuus, ei painavia kirjapaketteja eikä vastuuta oppilaiden (kadottamista) kirjoista ja niiden palautuksista
- Valikoiman tuoreus, tuo lisää vaihtoehtoja perinteisten kirjojen rinnalle
- Mahdollisuus räätälöidä luettavaa opetuksen/kurssien aiheisiin
- Joillekin oppilaille tekniikka tuo lisäintoa lukemiseen, e-lukeminen motivoi osaa oppilaista lukemaan
- e-kirja vaihtoehtona perinteisen kirjan rinnalla lisää yksilön/oppilaan mahdollisuuksia vaikuttaa siihen mitä ja miten opiskelee

Sähköinen oheislukemisto Lapissa -kysely oppilaille:

1. en koskaan (75%)
2. kerran tai pari (23%)
3. tuttua hommaa/tieto (1%)
4. tuttua hommaa/kauno (1%)

Kyselyyn vastasi 79 oppilasta eri puolilta Lappia. Valtaosa (75%) oppilaista luki e-kirjaa ensimmäistä kertaa, mikä oletettavasti vaikutti kyselyn vastauksiin mm. varovaisena kiinnostuksena sähköistä lukemista kohtaan. e-kirjan lukemiseen suhtauduttiin pääsääntöisesti myönteisesti.

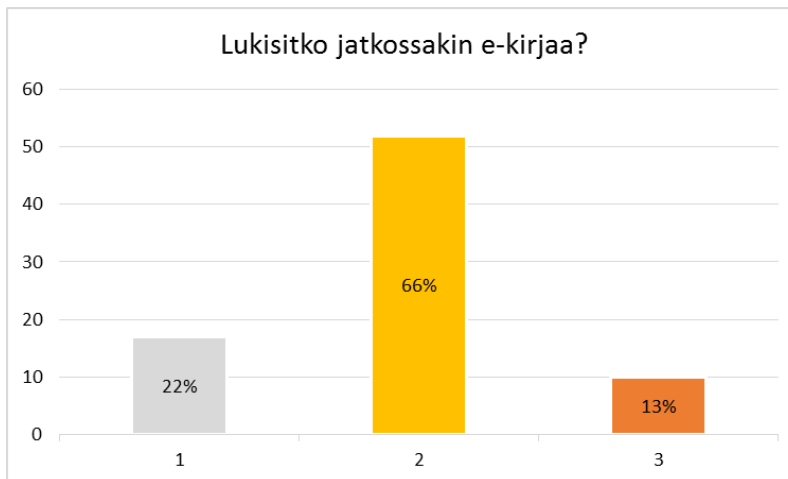

1. tosi helppoa ja kivaa (25%)
2. ihan jees/semisti helppoa ja kivaa (63%)
3. hankalaa ja tylsää (11%)

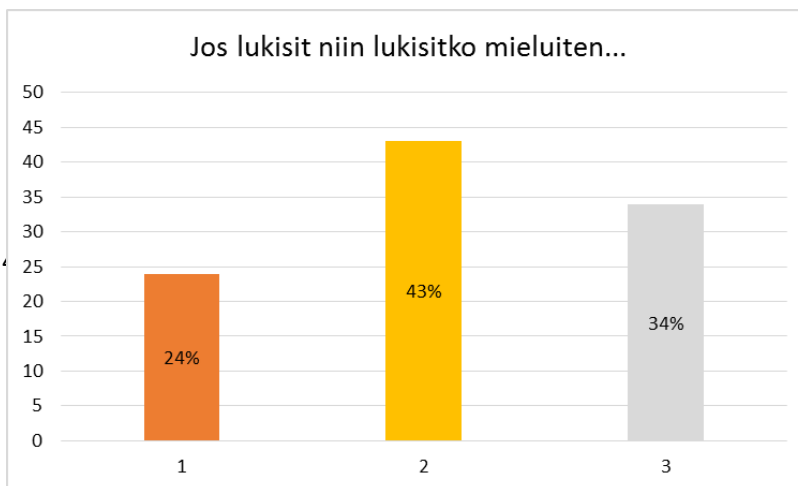
Kielteisen lukemisen taustalla (11%) oli mm. kielteinen suhtautuminen lukemiseen yleensä, silmien rasittuminen ja päänsärky näytöltä luettaessa, perinteisen kirjan ”fiiliksen” puuttuminen sekä lukemiseen liittyvät tekniset hankaluudet selaimella luettaessa. Sähköisen lukemisen aloittaminen koettiin työläänä verrattuna perinteiseen kirjaan ja jatkuvan verkkoyhteyden tarve hankalana. HUOM: Oppilaille suositeltiin lukemista selaimessa, jotta erillisiä lukuohjelmia ei tarvitsisi asentaa (ohjeet lukuohjelmien asentamiseen olivat saatavilla).

Lukemiseen käytetty väline ja mieluisaksi koettu väline näytti osittain liittyvän siihen, mitkä laitteet kouluilla ja siten oppilailla oli käytettävissä. Tabletteja (43%) koulutyössään aktiivisesti käyttäneet oppilaat lukivat niillä myös e-kirjansa. Vastaavasti kannettavilla (34%) työskennelleet käyttivät niitä e-kirjojen lukemiseen. Osa oppilaista luki e-kirjat omilla välineillään, jolloin lukemiseen käytettiin myös älypuhelimia (24%). Myönteistä palautetta saatiinkin oppilailta, jotka lukivat e-kirjaa omilla laitteillaan. Kirja kulki mm. puhelimesa kätevästi mukana, ei unohtunut

mihinkään, lukeminen onnistui missä vain ja lukemisen lomassa saattoi tehdä välillä jotakin muuta. Palautteista löytyi myös maininta ”pystyi käyttää kännykkää hyödyllisesti”.

1. kyllä (22%)
2. ehkä (66%)
3. en (13%)

1. kännykällä (24%)
2. tabletilla (43%)
3. kannettavalla päätteellä (34%)

Vertailtaessa e-kirjan lukemista perinteisen kirjan lukemiseen esiin nousi mm. e-kirjan helppo saatavuus (lainaus ja palauttaminen) erityisesti alueilla, joissa matka kirjastoon on pitkä. Moni koki sähköisen lukemisen myös helpoksi ja nopeaksi, ja arvosti lukemisen jatkumista siitä, mihin se edellisellä kerralla päättyi. e-kirja oli myös ”helposti klaarattavissa” ja sivunumeroiden puuttuminen nähtiin sekä puutteena että plussana. Ehdotonta plussia oli e-kirjan kulkeminen mukana laitteella, joka on joka tapauksessa mukana (painavan kirjan sijaan), jolloin lukeminen onnistui missä ja milloin vain. Sähköistä lukemista saattoi helposti rytmittää tekemällä laitteella välillä jotain muuta. Novellien katsottiinkin soveltuvan erityisen hyvin sähköisesti luettaviksi, kun lukeminen tapahtui lähtökohtaisesti sopivan mittaisissa pätkissä, ja monia sähköisen lukemisen huonoja puolia oli mahdollista välttää.

Sähköisen laitteen käyttäminen lukemiseen tuntui myös raskaalta ja ärsyttävältä. Laitteen valoisa näyttö, silmien rasittuminen ja päänsärky saivat monet valitsemaan perinteisen kirjan. ”Kirjat ovat muutenkin itselle tauko kaikista laitteista”. Kirjoihin liittyi myös tunteita ja tunnelmia sekä koskettamiseen liittyviä ”vanhahtavia” elämyksiä. Kirjassa on ”oikean kirjan tunnelmaa, ja sitä on kiva rapistella ja käänellä”. Useissa vastauksissa päädyttiin siihen, että e-kirjalla ja perinteisellä kirjalla on molemmilla hyvät ja huonot puolensa, ja kuten edellä jo todettiin e-kirjan lukemiseen suhtauduttiin pääosin positiivisesti.

8. Hankkeen tilastotiedot

Hankkeen tapahtumat:

Sähköinen oheislukemisto Lapissa	ohjaus	osallistujat	kunnat/ryhmät
e-lukeminen 1.10.-21.12.2016			
Hillatien koulu 9lk		13	Kemijärvi
Ivalon lukio		35	Inari
Lyseonpuiston lukio		22	Rovaniemi
Simon lukio		22	Simo
Ylitornion yhteiskoulun lukio		14	Ylitornio
Yläkemijoen koulu 9lk		7	Vanttauskoski, Rovaniemi
Yhteensä		113	
Tapahtumat 1.9.-21.12.2016			
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 27.9.16	1	22	Ounasvaaran pk Roi 7-8lk
Hankepalaveri 28.9.16		4	Roi
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 30.9.16	1	22	Ounasvaaran pk Roi 7-8lk
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 30.9.16	1	21	Ounasvaaran pk Roi 7-8lk
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 30.9.16	1	20	Ounasvaaran pk Roi 7-8lk
Korvapuustipäivä 3.10.16	2	4	Roi pääkirjasto
Kirjanselkärunot/SeniorSurf 4.10.16	2	5	Roi pääkirjasto
Senioreiden satujuoga/SeniorSurf 4.10.16	1	10	Roi pääkirjasto
Virtuaalivinkkaus 10.10.16 8lk	2	15	Tervola
Virtuaalivinkkaus 10.10.16 9lk	2	18	Posio, Tornion kirjasto
Virtuaalivinkkaus 10.10.16 9lk	2	17	Tervola
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 12.10.16	1	22	Lyseonpuiston lukio Roi
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 13.10.16	1	20	Lyseonpuiston lukio Roi
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 13.10.16	1	27	Lyseonpuiston lukio Roi
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 25.10.16	1	36	Salla 8lk+lukio
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 26.10.16	1	23	Posio 7lk
Sarjivinkkaus (verkko/e-aineistot) 27.10.16	2	15	Roi 5-9lk erityisoppilaat
Pohjoismainen kirjastoviikko 14-20.11.16			
Kello viiden tee/ääneenluku 14.11.16	1	10	Roi pääkirjasto
Virtuaalivinkkaus 15.11.16 1lk	2	23	Tervola
Virtuaalivinkkaus 15.11.16 2-3lk	2	55	Tervola, Posio
Traileripaja 17.11.16 9lk	1	7	Yläkemijoen koulu Roi
Hankepalaveri 23.11.16		3	Roi pääkirjasto
Virtuaalinen kirjailijavieras 8.12.16		58	Lyseonpuiston lukio Roi
Mediavinkkaus 7-9lk	2	24	Yläkemijoen koulu Roi
Media/sarjivinkkaus 5-6lk	2	19	Yläkemijoen koulu Roi
Yhteensä		500	
Kaikki yhteensä		613	